

Лигін Олександр Володимирович,
аспірант Київського університету інтелектуальної
власності та права
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5233-4650>

Ключові засади правового регулювання видобування вуглеводнів

В умовах сьогодення правове регулювання видобування вуглеводнів в Україні набуває особливої ваги як складова забезпечення енергетичної незалежності та національної безпеки. Динамічні виклики геополітичного, економічного та екологічного характеру зумовлюють потребу в удосконаленні нормативно-правової бази, орієнтованої на збалансоване поєднання державних і суспільних інтересів.

Аналізуючи ключові засади правового регулювання видобування вуглеводнів, нами було проаналізовано роботу В. Горобця, присвячену публічному адмініструванню нафтовидобувної галузі. У ній акцентовано увагу на енергетичній безпеці як пріоритетному напрямі національної безпеки, що вимагає посилення ролі державного управління. Автор підкреслює необхідність використання програмного, податкового та нормативного інструментарію для досягнення цілей сталого розвитку галузі. Одним із викликів визначено неефективне оподаткування, що суперечить принципу економічної збалансованості, а також нестабільність ліцензування та низьку інвестиційну привабливість, які свідчать про дефіцит прозорості. Вказано на важливість принципів правової визначеності, справедливості та рівного доступу як основ гармонізації регуляторного поля. Значна увага приділена потребі стратегічного управління, зокрема в інфраструктурній модернізації та підвищенні ефективності транспортування ресурсів. Принцип підзвітності у цьому контексті розглядається як необхідність системного контролю за реалізацією державних ініціатив [1].

Згідно із спеціальним Законом України «Про нафту і газ» від 12 липня 2001 р. № 2665-III, основоположні засади правового регулювання видобування вуглеводнів визначаються як базові орієнтири державної політики в нафтогазовій сфері. Передусім, державне управління здійснюється на засадах державного регулювання, що охоплює встановлення єдиних правил, систему ліцензування, надання спеціальних дозволів та формування тарифної політики. Одним із провідних принципів є раціональне використання надр, спрямоване на досягнення балансу між забезпеченням енергетичної безпеки держави та інтересами надрокористувачів. Закон також передбачає реалізацію принципу екологічної безпеки, який зобов'язує суб'єктів нафтовидобутку дотримуватись екологічних стандартів і забезпечувати належну експлуатацію потенційно небезпечних об'єктів. Важливим є також принцип забезпечення конкуренції, що означає створення сприятливих умов для функціонування ринку на основі відкритості та рівних можливостей для всіх учасників. Окрім

того, у Законі закріплено принцип прозорості в діяльності видобувних компаній, що передбачає доступність інформації щодо обсягів видобутку, реалізації ресурсів та сплати платежів до бюджету. Не менш значущим є принцип захисту прав учасників ринку, зокрема інвесторів, споживачів, працівників і представників місцевих громад, залучених до процесів геологорозвідки, освоєння та експлуатації родовищ [2].

Реалізація засад раціонального використання надр в Україні знаходить своє втілення через механізм відкритих електронних аукціонів з надання спеціальних дозволів, що забезпечує прозорість процедур та стимулює ефективне освоєння надрокористувачами визначених ділянок. Такий підхід зменшує частку безконкурсного розподілу та впроваджує ринкові засади у сферу надрокористування. Наголошується на важливості максимального залучення кожної одиниці ресурсу до господарського обороту із найвищим коефіцієнтом корисного використання. У контексті угод про розподіл продукції пропонується виділення складних для розробки ділянок з метою раціонального використання наявного потенціалу. Для зменшення інвестиційних ризиків рекомендовано передбачати стабілізаційні умови у конкурсній документації. Значну роль у підвищенні ефективності регулювання відіграє відкриття доступу до геоінформації — через створення публічного каталогу геоданих, оцифрування архівів і скасування обов'язку викупу історичних геологічних матеріалів, що запобігає дублюванню досліджень [3].

Прикладом реалізації принципів ефективності та підзвітності стало призначення нового керівництва у 2015 році, після чого ПАТ «Укрнафта» ініціювало глибоку модернізацію системи корпоративного управління. У березні 2024 року загальні збори акціонерів затвердили оновлений склад наглядової ради, до якої увійшли три незалежні члени та два представники акціонерів — Міністерства оборони України та НАК «Нафтогаз України». Такий підхід відповідав міжнародним стандартам врядування державних підприємств і забезпечував баланс інтересів усіх сторін. Процедура формування ради базувалася на принципах прозорості та незалежності, що було досягнуто шляхом відкритого конкурсного добору. Удосконалення складу наглядової ради сприяло підвищенню прозорості в управлінні та зміцненню інституційного контролю над діяльністю компанії. Крім того, було запроваджено сучасні корпоративні практики, включаючи підзвітність керівництва та посилення контролю за прийняттям рішень. У результаті цих реформ «Укрнафта» змогла покращити свою фінансову стабільність і зміцнити ринкові позиції [4].

Отже, правове регулювання видобування вуглеводнів в Україні визначається як важливий інструмент забезпечення енергетичної незалежності та національної безпеки. Ключовими засадами у цій сфері є державне регулювання, раціональне використання надр, екологічна безпека, конкуренція, прозорість, захист прав суб'єктів ринку, ефективність та

підзвітність. Законодавство встановлює механізми ліцензування, спеціальних дозволів і тарифної політики, орієнтовані на баланс інтересів держави і надрокористувачів. Реалізація принципу раціонального використання надр забезпечується через відкриті електронні аукціони, залучення геоінформації та запровадження стабілізаційних умов у конкурсах. Прикладом застосування принципів ефективності та підзвітності є реформування корпоративного управління в ПАТ «Укрнафта», включаючи створення незалежної наглядової ради. Впроваджені заходи сприяють підвищенню прозорості, управлінської якості та інституційного контролю. У сукупності ці засади формують основу сталого, відповідального та конкурентоспроможного управління ресурсним потенціалом держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горобець В.В. Розвиток нафтогазової промисловості в Україні. *Вісник Черкаського державного технологічного університету*. 2007. № 27. С. 145–149. 2024. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/4cee46c2-f816-470b-9c38-cbebdb134f30/content>
2. Про нафту і газ. Закон України від 12 серпня 2001 № 2665-III. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2665-14>
3. Зелена книга. Регулювання доступу до нафтогазоносних надр. *Офіс ефективного регулювання (BRDO)*, 2018. 144 с. URL: https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Green_book_HC_final.pdf
4. Укрнафта отримала незалежну наглядову раду – обрано п'ятьох членів. Нафтогаз України, 6 березня 2024 року. URL: <https://www.naftogaz.com/news/ukrnafta-independent-supervisory-board-confirmed-with-five-members-elected>.